

FELSEFE DÜNYASI

The Philosophy World

Sayı/Issue: 82 (Kış/December 2025)
ISSN 1301-0875 - eISSN 2822-2970

Yayıncı ve Sahibi/Publisher and Owner

Türk Felsefe Derneği Adına/On behalf of Association for Turkish Philosophy

 Prof. Dr. Murtaza Korlaelçi (Türk Felsefe Derneği, Ankara, Türkiye)

Yazı İşleri Müdürü/Managing Editor

Merve Nur Sezer (Ankara Üniversitesi, Ankara, Türkiye)

Editör/Editor

 Prof. Dr. Hasan Yücel Başdemir (Ankara Üniversitesi, Ankara, Türkiye)

Yazı Kurulu/Editorial Board

 Prof. Dr. Celal Tüzer
(Ankara Üniversitesi, Ankara, Türkiye)

 Prof. Dr. Christof Rapp
(Ludwig Maximilians Universität, München, Germany)

 Prof. Dr. Dean Zimmerman
(Rutgers University, New Jersey USA)

 Prof. Dr. Duncan Pritchard
(University of California Irvine, Irvine USA)

 Prof. Dr. Jason Brennan
(Georgetown University, Washington DC, USA)

 Assoc. Prof. Dr. Eros Carvalho
(Universidade Federal do Rio Grande do Sul, Porto Alegre, Brazil)

 Assoc. Prof. Dr. Zalan Gyenis
(Jagiellonian University, Kraków, Poland)

 Doç. Dr. Fatih Özkan
(Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Ankara, Türkiye)

 Prof. Dr. Muhammet Enes Kala
(Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Ankara, Türkiye)

 Dr. Öğr. Üyesi Aynur Tunç
(Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Ankara, Türkiye)

 Dr. Gary N. Kemp
(University of Glasgow, Glasgow, United Kingdom)

Alan Editörleri/Section Editors

 Prof. Dr. Ahmet Emre Dağtaşoğlu
(Trakya Üniversitesi, Edirne, Türkiye)

 Doç. Dr. Fatih Özkan
(Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Ankara, Türkiye)

 Doç. Dr. Mehtap Doğan
(Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Ankara, Türkiye)

 Doç. Dr. Nihat Durmaz
(Selçuk Üniversitesi, Konya, Türkiye)

 Doç. Dr. Sebile Başok Dış
(Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya, Türkiye)

 Doç. Dr. Yurdağül Kılınç
(Selçuk Üniversitesi, Konya, Türkiye)

 Dr. Öğr. Üyesi Ferhat Taşkın
(Mardin Artuklu Üniversitesi, Mardin, Türkiye)

 Dr. Öğr. Üyesi Kenan Tekin
(Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul, Türkiye)

 Dr. Öğr. Üyesi Muhammet Çelik
(Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, Ankara, Türkiye)

 Dr. Öğr. Üyesi Nazan Yeşilkaya
(Şırnak Üniversitesi, Şırnak, Türkiye)

 Dr. Öğr. Üyesi Övge Öztürk
(Yozgat Bozok Üniversitesi, Yozgat, Türkiye)

Yazım Editörleri/Spelling Editors

 Ahmet Hamdi İşcan
(Ankara Üniversitesi, Ankara, Türkiye)

 Zehra Eroğlu
(Ankara Üniversitesi, Ankara, Türkiye)

Dil Editörleri/ Language Editors

 Abdussamet Şimşek
(Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, Ankara, Türkiye)

 Hatice İpek Keskin
(Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, Ankara, Türkiye)

Dizinlenme Bilgileri/Indexed by

ULAKBİM TR Dizin (2003'dan itibaren/since 2003)

Philosopher's Index (2004'dan itibaren/since 2004)

ERIH PLUS (2023'den itibaren/since 2023)

PhilPapers (2023'dan itibaren/since 2023)

DOAJ: Directory of Open Access Journals (2024'ten beri/since 2024)

EBSCO Database (2025)

Ulrich's Periodicals Directory (2025)

Felsefe Dünyası uluslararası, süreli ve hakemli bir dergidir; yılda iki sayı yayımlanır; elektronik versiyonu, açık erişimlidir.

Derginin online versiyonu ücretsizdir.

The Philosophy World is an international, periodical biannually, and peer-reviewed journal; its digital version is open access.

The online version of the journal is free of charge.

Fiyatı/Price: 500 TL | Basım Tarihi/Publication Date: Aralık/December 2025, 200 Adet/Copies

Adres/Address

Necatibey Caddesi No: 8/122 Çankaya/ANKARA

Tel: 0 (312) 231 54 40

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/felsefedunyasi>

Hesap No / Account No: Vakıf Bank Kızılay Şubesi

IBAN: TR82 0001 5001 5800 7288 3364 51

Tasarım / Design: Turku Ajans

Baskı / Printed: Uzun Dijital

İstanbul Çarşısı, Zübeyde Hanım, İstanbul Cd. No:48

D:48, 06070 Altındağ/Ankara

Tel: (0312) 341 36 67 | Sertifika No: 47865

Dört-Kategorili Ontoloji ve Zihin Felsefesinde Metafizikğin Kaçınılmazlığı

Bilge SEVER KIYAK

<https://orcid.org/0000-0001-5593-7675> | bilgeseverkiyak@aybu.edu.tr

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Ankara, Türkiye

<https://ror.org/05ryemn72>

Öz

Bu çalışma, zihin felsefesinde metafizikğin kaçınılmazlığını tartışırken E. J. Lowe'un Kartezyen olmayan töz düalizmini örnek bir model olarak ele almaktadır. Güncel yaklaşımlar genellikle bilimi veya işlevsel açıklamaları önceleyerek bilinç, faillik (agency) ve kişisel özdeşlik gibi meseleleri bilimsel verilere indirgeme eğilimindedir. Oysa Lowe, bu soruların özünde metafiziksel olduğunu savunmaktadır. Onun töz, tür, nitelik ve kip ayrımına dayanan dört-kategorili ontolojisi, zihinsel olguları fiziksele indirgemeden açıklayabilmemiz için bir zemin sunmaktadır. Lowe'a göre benlik, zihinsel niteliklerin taşıyıcısı olan birincil ontolojik öznedir, bedensel organizmayla ilişkili ama ondan ontolojik olarak farklıdır. Kartezyen ayrılabilirliği reddederken, ontolojik düalizmi koruyan bu model, zihinsel nedensellik ile fiziksel kapalılığı uzlaştırmakta ve indirgemeciliğe alternatif sunmaktadır. Makale, zihin felsefesi kuramlarının özdeşlik, bağımlılık ve modalite gibi metafizik varsayımlara dayandığını göstermektedir. Bu bağlamda metafizik, felsefi araştırmalar için isteğe bağlı bir arka plan değil, zorunlu bir temeldir. Lowe'un yaklaşımı, töz düalizmini yeniden meşrulaştırmakla kalmamakta, aynı zamanda bilinç, yönelimsellik ve faillik ilişkili sorunlara bilimsel verilerle uyumlu ama metafiziksel olarak temellendirilmiş bir çözüm sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çağdaş Ontoloji, Zihin Felsefesi, Kartezyen Olmayan Töz Düalizmi, Metafizikğin Kaçınılmazlığı, Dört-Kategorili Ontoloji.

Atıf Bilgisi

Sever Kıyak, Bilge, (2025). "Dört-kategorili ontoloji ve zihin felsefesinde metafizikğin kaçınılmazlığı". *Felsefe Dünyası*, 82, 36-63, <https://doi.org/10.58634/felsefedunyasi.1806015>

Geliş Tarihi	17.10.2025
Kabul Tarihi	03.12.2025
Yayın Tarihi	15.12.2025
Değerlendirme	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme
Etik Beyan	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
Benzerlik Taraması	Yapıldı – intihal.net
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Etik Bildirim	felsefedunyasi@tufed.com.tr
Finansman	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.
Telif Hakkı & Lisans	Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC-BY-NC 4.0. lisansı altında yayımlanmaktadır.

Four-Category Ontology and the Inevitability of Metaphysics in the Philosophy of Mind

Bilge SEVER KIYAK

<https://orcid.org/0000-0001-5593-7675> | bilgeseverkiyak@aybu.edu.tr

Ankara Yıldırım Beyazıt University, Faculty of Theology Ankara, Türkiye

<https://ror.org/05ryemn72>

Abstract

This study explores the inevitability of metaphysics in the philosophy of mind, taking E. J. Lowe's non-Cartesian substance dualism as an example. Contrary to contemporary approaches that prioritize scientific or functional explanations, Lowe argues that questions concerning consciousness, agency, and personal identity are inherently metaphysical. His four-category ontology, which is comprising substances, kinds, attributes, and modes, provides the framework through which mental phenomena can be coherently understood without reducing them to the physical. Lowe posits that persons are fundamental ontological subjects, serving as bearers of mental properties, distinct from but dependent upon their bodily organizations. By rejecting Cartesian separability while maintaining ontological duality, Lowe offers a model that reconciles mental causation and physical closure without resorting to reductionism. The article demonstrates that philosophical theories of mind presuppose metaphysical commitments concerning identity, dependence, and modality. Thus, metaphysics is not an optional backdrop but a constitutive foundation for meaningful discourse on the mind-body problem. Lowe's approach not only revives the legitimacy of substance dualism but also shows how a refined ontological schema can illuminate persistent issues of consciousness, intentionality, and agency in a scientifically informed yet metaphysically grounded framework.

Keywords: Contemporary Ontology, Philosophy of Mind, Non-Cartesian Substance Dualism, Inevitability of Metaphysics, Four-Category Ontology

Citation Sever Kiyak, Bilge, (2025). "Dört-kategorili ontoloji ve zihin felsefesinde metafiziğin kaçınılmazlığı". <i>Felsefe Dünyası</i> , 82, 36-63, https://doi.org/10.58634/felsefedunyasi.1806015	
Date of Submission	17.10.2025
Date of Acceptance	03.12.2025
Date of Publication	15.12.2025
Peer-Review	Double anonymized - Two External
Ethical Statement	It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.
Plagiarism Checks	Yes - intihal.net
Conflicts of Interest	The author(s) has no conflict of interest to declare.
Complaints	felsefedunyasi@tufed.com.tr
Grant Support	The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.
Copyright & License	Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0 .

Zihin felsefesi çoğu kez, metafiziği arka planda ve ertelenebilir bir uğraş gibi görmektedir. Bilinç, amaçlılık, benlik ve eylem hakkında “nasıl” sorularını öne almakta; “ne tür varlıklarla uğraşıyoruz?” sorusunu ise ya bilime havale etmekte ya da cevapsız bırakmaktadır. Ancak John Heil (d. 1943) ve Edward Jonathan Lowe (1950-2014) gibi (Ayrıca bkz. Koons & Pickavance, 2015) isimler bize metafizikten bu kadar kolay vazgeçmememiz gerektiğini ve hatta kaçınılmaz olarak metafiziğe muhtaç olduğumuzu hatırlatmaktadır. Her ne kadar zihin felsefesi bilimsel verilerden yararlanmak zorundaysa da bilim ile olan bu ilişkisi metafiziği kapı dışarı etmeyecek tarzda olmak mecburiyetindedir. E. J. Lowe’un Kartezyen olmayan töz düalizmi, metafiziğin tamamen dışlanmasıyla yanlış olduğuna dair güçlü bir bakış açısı sunmaktadır. Onu özel bir konuma yerleştiren husus, zihin felsefesi sorularını bir bilişsel bilimci gibi değil bir metafizikçi gibi çalışmasıdır. Lowe’a göre zihin-beden tartışmasının kalbinde, töz-nitelik, tikel-tümel ve bağımlılık-özdeşlik gibi temel ayrımlar yatmaktadır. Bu ayrımlar belirlenmeden, bilincin birliği ve kişisel özdeşlik gibi sorunlar hakkında yapılan her açıklama eksik kalacaktır. Bu makale, Lowe’un dört-kategori ontolojisini merkeze alarak iki iddiayı savunmaktadır. Lowe, öncelikle metafiziğin, zihin felsefesinde ele alınan soruların şekillenmesinin ontolojiye dayanması nedeniyle kaçınılmaz olduğunu öne sürmektedir. Ayrıca metafiziğin yalnızca kaçınılmaz olmadığını, aynı zamanda besleyici bir rol oynadığını göstermektedir. Çünkü ona göre metafizik, zihin-beden ilişkisi, ontolojik bağımlılık ve özne-töz-taşıyıcı kavramları, nedensel kapalılık, yönelimsellik ve faillik (*agency*) gibi kilitlenmiş noktalara yeni hareket alanları açabilmektedir.

Zihne ve zihinsel durumlara ilişkin en temel felsefî mesele, onların ontolojik statüsü ile nedensel rollerinin nasıl birlikte düşünülebileceğidir. Bilinçli deneyimlerimiz, inanç ve arzularımız yalnızca betimleyici değil, aynı zamanda eylemlerimizi açıklamakta görünür biçimde nedensel bir role sahiptirler. Örneğin, “Acı duyduğum için elimi çektim”, “Şuna inandığım için böyle davrandım” deriz. Ne var ki çağdaş doğa tasavvurumuz, özellikle fizikalist-materyalist arka plan, tüm nedensel rollerin fiziksel süreçlerle açıklanabilir olduğunu ima etmektedir. Bu gerilimin merkezinde şu soru durmaktadır: Zihinsel durumlar, fiziksele indirgenmeden ontolojik statüsünü sürdürürken bu durumların nedensel etkisini nasıl temellendirebiliriz?

Beden ile zihnin veya ruhun birbirinden farklı iki töz olduğu iddiası yeni bir iddia değil, Antik Yunan’a kadar uzanan bir görüştür (Kaya, 2025). Ancak çağdaş zihin felsefesi tartışmalarında daha ziyade Descartes’a atıfla bilinmektedir. Onun *res cogitans* ile *res extensa* ayrımı, zihinsel ile fizikseli iki ayrı töz olarak konumlandırırken bu iki töz arasındaki etkileşimin nasıl

mümkün olacağı sorununu miras bırakmaktadır. Sonraki yüzyıllarda özdeşlik teorileri, işlevselcilik ve elemeci fizikalizm gibi yaklaşımlar bu mirası aşmayı hedeflemekte; nitelik düalizmi ve epifenomenalizm gibi ara konumlar ise zihnin veya zihinsel durumların kendine has konumunu korumaya çalışmaktadır. Yine de fenomenal bilinç, yönelimsellik ve birinci-şahıs bakış açısı gibi fenomenler, düalizmi büsbütün gündemden düşürememiştir. Bununla birlikte modern doğa bilimlerinin başarısı ve bilimsel doğalcılığın yükselişi, özellikle de fizikalist ontolojileri giderek daha cazip hâle getirmiştir. Zihne ilişkin açıklamaların görünmez bir töze başvurmak yerine gözlemlenebilir davranış örüntüleri veya sinirsel süreçler üzerinden yapılması gerektiği yönündeki beklenti, 20. yüzyıl boyunca giderek güç kazanmıştır. Bu tarihsel ve entelektüel arka plan, töz düalizminin konumunu belirgin biçimde zayıflatmıştır.

Son iki yüzyılda töz düalizmi modası geçmiş ve çağdaş insana hiçbir şey sunamayan bir tez olarak algılanmaktadır. Özellikle 1950'lerde yaygın bir şekilde benimsenmiş olan davranışçı yaklaşımlar töz düalizmini abartılı, indirgemeci hikayelerle sunmuş ve Taliaferro'nun ifadesiyle *karikatürize* etmişlerdir (Taliaferro, 2018, s. 43). Bir tabu hâline gelmiş olan töz düalizmiyle ilgili oldukça etkili bir öneri E.J. Lowe'dan gelmiştir. Lowe, töz düalizminin tutarlı bir öneri olduğunu, yalnızca geleneksel ve çağdaş yorumlarının yanlış argümanlara dayandığını iddia etmektedir. Kartezyen olmayan töz düalizmi adını vermiş olduğu düalizm, benliklerin zihinsel özelliklerin taşıyıcısı olduğunu ve fiziksel niteliklerin taşıyıcısı olan bedenlerden farklı olduğunu ileri sürmektedir (Lowe, 2010). Lowe, benlikleri (veya kişileri)¹ birincil ontolojik özneler olarak ele alan ve töz, tür, nitelik ve kiplerden oluşan dört kategorili bir ontolojiyle, etkileşim ve eşleşme sorunlarına özgün yanıtlar önermektedir. Bu makale, Lowe'un Kartezyen olmayan töz düalizminin, geleneksel düalizme yönelik itirazlara karşı cevaplar verdiğini ve bunu ontolojiye dayanarak yaptığını göstermeyi amaçlamakta ve buradan hareketle de ontolojinin zihin felsefesi tartışmalarında nasıl rol oynadığını ve oynaması gerektiğini göstermeyi hedeflemektedir. Bu bağlamda, öncelikle töz düalizminin kavramsal çerçevesi tanımlanacak, ardından zihin felsefesinde metafizik tartışmaların kaçınılmazlığına değinilerek bunun bir örneği olarak Lowe'un Kartezyen olmayan töz düalizmi incelenecek ve bu görüşün Lowe'un dört-kategorili ontolojisiyle nasıl desteklendiği belirtilecektir. Buradan hareketle zihin felsefesinin sorunlarını çözme amacı güden kuramların temelde dayandığı belirli metafizik kabullere bağlı olduğu vurgulanacaktır.

1 Lowe, *self* ve *person(hood)* kelimelerini kullanmaktadır.

i. Kartezyen Töz Düalizmi ve Miras Bıraktığı Problemler

Kartezyen töz düalizmi en temelde beden ve zihnin iki ayrı töz olduğunu ileri sürmektedir. Zihin öz niteliği düşünmek olan bir töz olarak tanımlanırken, beden ise öz niteliği uzamsal olan töz olarak tanımlanmaktadır (Descartes, 2008, s. 7). Düşünce ise bizde bilinçli olarak gerçekleşen herhangi bir şey olarak tanımlanmaktadır (Descartes, 1982, s. 5). Bu çerçevede, insan, zihnin bedenle bir araya gelerek oluşturduğu birliktir (Descartes, 2016, s. 5). Fakat bu iki töz birbiriyle özdeş değildir. Bu iki töz birbirinden *gerçek anlamda* ayrılmaktadır. İki şey birbirinden ayrı olarak algılanabiliyorsa, söz konusu bu iki şey arasında *gerçek* bir ayırım bulunmaktadır (Descartes, 1982, s. 27). Ünlü *cogito* argümanı bunun en güzel örneklerinden biridir. Bilindiği gibi burada Descartes etrafındaki her şeyden, duyumlarından, bedeni ve bedenine dair her şeyden kuşku duymaktadır. Bu kuşkunun sonucunda, kuşku duyan bir öznenin, var olması gerektiği sonucuna ulaşmaktadır. Bu özne, bedenden ayrı olarak algılandığı için beden ile kuşku duyan özne olarak zihin birbirinden gerçek bir ayrımla ayrılmaktadır. Buradan hareketle Descartes, zihnin bedenden tamamen ayrı olduğunu öne sürmektedir.

Zihin ve beden birbiriinden ayrı olduğu iddiası iki yolla desteklenmektedir. Birincisi, *tasavvur edilebilirlik* (*conceivability*) argümanı, ikincisi ise basitlik argümanıdır. Descartes'ın tasavvur edilebilirlik argümanı, zihin ve beden gerçekte bir ayırım oluşturduğunu savunmak için kullandığı bir çıkarımdır. Temel fikir şudur: Ben, kendimi yalnızca düşünen bir şey (*res cogitans*) olarak, bedenden tamamen ayrı olarak açık ve seçik bir biçimde tasavvur edebiliyorum. Öte yandan beden, yer kaplayan, uzamlı ve düşünüp kavrayamayan bir şeydir (*res extensa*). Descartes'a göre, bir şeyi açık ve seçik olarak kavırıyorsa, yanlışlam söz konusu olmamalıdır. Çünkü Tanrı kusursuz bir varlık olarak beni yanıltacak şekilde yaratmış olamaz. Bu noktada Tanrı'nın *yanıltmazlığı* insanı bilhassa açık ve seçik idelerde aldatmayan bir varlık oluşu, onun epistemolojisinin kilit varsayımdır. Literatürde yoğun biçimde tartışılan ve çoğu kez "Kartezyen döngü" (*Cartesian regress*) olarak adlandırılan itiraz hem Tanrı'nın varlığının hem de açık-seçik idelerin güvenilirliğinin birbirini karşılıklı olarak temellendiriyor gibi görünmesinden kaynaklanmaktadır. Yine de Descartes, bu varsayım kabul edildiğinde açık ve seçik tasavvurların metafizik imkânının güvence altına alınmış sayılacağını düşünmektedir (Descartes, 2008, s. 35-37). Eğer bir şeyi açık ve seçik olarak tasavvur edebiliyorsa, Tanrı'nın yanıltmazlığı sayesinde bu tasavvur metafizik olarak mümkündür. O halde, benim beden olmadan var olmam mümkündür. Mümkün dünyalardan en az birinde zihin, bedenden ayrı var

olabildiğine göre, ikisi özleri itibarıyla ayrıdır. Diğer bir deyişle, birbirine indirgenemez ve özdeş değildir. Bu da düalizmi desteklemektedir.

Kartezyen tasavvur edilebilirlik argümanına yöneltilen itirazlar kabaca iki ana hatta toplanmaktadır. Birinci hat, epistemik tasavvur ile metafizik mümkünlik arasındaki geçişi hedef almaktadır. Bu çizgiye göre, bir içeriğin açık ve seçik tasavvuru, tek başına onun metafizik olarak mümkün olduğunu temellendirmeye yetmemektedir. Bu nokta çoğu kez Kripke'nin "zorunlu a posteriori" özdeşlikleri (örneğin $su=H_2O$) üzerinden formüle edilmektedir. Bu tür bir okuma çerçevesinde tasavvur yoluyla bir özdeşlikten kuşku duyulması, o özdeşliğin zorunlu olmadığını değil, bilişsel erişimin sınırlılığını göstermektedir (Kripke, 1998, ss. 28-30). Bu bakış açısından, "benim bedenim olmadan var olduğumu açık ve seçik biçimde tasavvur edebiliyorum" öncülünden zihin ile bedenın özsel olarak ayrıldığı sonucu geçerli biçimde çıkarılamamaktadır. İkinci eleştiri hattı ise klasik maskeli adam safsatasına² dayanmaktadır. Burada vurgulanan husus, özdeşliğin bilişsel izlenimlerle karıştırılmaması gerektiğidir. Buna göre aynı varlığı farklı betimlemeler altında tanıyamıyor olmamız, bu betimlemelerin farklı varlıklara işaret ettiği anlamına gelmez. Aynı mantıkla, bedensiz bir zihni tasavvur edebilmemiz, en fazla zihne ve bedene farklı bilişsel erişim yollarına sahip olduğumuzu gösterebilir; buradan zihin ve bedenın iki ayrı töz olduğu sonucu çıkamamaktadır. Dolayısıyla bu itirazlar, tasavvur edilebilirlikten doğrudan özsel ayırım sonucuna geçişi sorunlu görmektedir. Lowe (2006), bu tartışma arka planını dikkate almakla birlikte, Kartezyen tasavvur edilebilirlik argümanını "ikna edici bir güç taşımayacak kadar sorunlu" olarak kabul etmekte ve düalizmi benliğin birliği ve basitliği argümanları üzerinden temellendirmeye yönelmektedir (7). Descartes'ın töz düalizmi bu tasavvur edilebilirlik argümanının yanı sıra benliğin basitliği ve birliği argümanına da dayanmaktadır. Bilincin birliği, çeşitli deneyimlerimizin, görsel algılarımızın, bedensel duyumlarımızın, duygusal durumlarımızın ve düşüncelerimizin, birbirlerinden yalıtılmış değil, tek bir tutarlı alanın parçaları olarak ortaya çıkması olgusuna işaret etmektedir. Basitlik argümanı ise benliğin herhangi bir parçaya ayrılamayacağını ve bedenın ise parçalardan oluşturduğunu önermektedir. Sonuç olarak da benliğin bedenden ayrı olduğu yargısına ulaşmaktadır. (Descartes, 2008, ss. 60-61).

2 "Bruce Wayne'i tanıyorum. Batman'i tanımıyorum. Öyleyse Bruce Wayne, Batman değildir." şeklinde ki akıl yürütmeler maskeli adam safsatası olarak bilinmektedir. Bu argümanın bir safsata olmasının sebebi sonucun yanlış olmasıdır. Bu örnekte görüldüğü üzere Batman ile Bruce Wayne aynı kişiler olmasına rağmen sonuç önermesi bunun aksini belirtmektedir.

Geleneksel Kartezyen düalizm, acı gibi zihinsel durumların bedensel hareketleri nedensel olarak etkilediğini ve birtakım nöral bozulmalar gibi bedensel durumlarınsa duyularımız gibi zihinsel durumları etkilediğini öne sürmektedir. Bu durum, etkileşim sorununu doğurmaktadır. Etkileşim sorunu temelde, uzamsal olmayan bir tözün uzamsal olan bir tözü nasıl etkileyebildiğini sorgulamaktadır. Bu sorgulamanın devamında ise uzamsal olmayan bir tözün neden başka bir tözü değil de bu tözü etkilediği sorusu da gündeme gelmektedir. Eşleştirme problemi olarak anılan bu soru, belirli bir zihnin neden başka bir bedenle değil de bu bedenle eşleştiğini sorgulamaktadır. Çağdaş töz düalizmi tezleri bu tür sorunları çözmeye odaklanırken töz düalizmini benliğin/bilincin birliği, zihinsel durumların yönelimselliği ya da bir benliğe sahip olmanın fenomenal yanını ön plana çıkararak savunmaktadır (Swinburne, 1997, s. 22; Taliaferro, 2018, s. 43).

Düalizmin devam eden felsefî etkisi, katı bir fizikalist yaklaşıma dirençli görünen bir dizi hususa dayanmaktadır. En başta fenomenal deneyimlerimiz gelmektedir. Fenomenal deneyim, acı hissetmenin ya da kırmızıyı görmenin “nasıl bir şey olduğu”na yönelik deneyimlerimizdir (Jackson, 1986; Nagel, 1974). Bu tür deneyimlerimizi özel kılan husus, bu deneyimlerin üçüncü-şahıslara birinci-şahsa nispetle kapalı gözükmesidir. Deneyimin sunduğu öznellik, salt fiziksel özelliklerle açıklanamıyor gibi görünmektedir. Üstelik düalizmi destekleyen husus yalnızca bu fenomenal öznellik değildir, zihinsel olanın başka özellikleri de benzer biçimde fizikalist açıklamalara direnç göstermektedir. Bu özelliklerden biri yönelimselliktir. Yönelimsellik zihinsel durumların bir şeye dair, bir şeye yönelik olmasıdır. Yönelimsel durumlar olarak inanç, arzu ve niyetler, belirli nesne, durum ya da önermeler hakkında olmaları bakımından karakterize edilir. Zihinsel durumların bu “hakkında olma” niteliği, onları salt fiziksel durumlarla özdeşleştirmeye yönelik girişimlere ek bir zorluk daha çıkarıyor gibi görünmektedir. (Swinburne, 2007, s. 151).

ii. Metafiziğin Kaçınılmazlığı

Zihin felsefesinde metafiziğin hem gereksiz hem de felsefî araştırmalar bakımından sakıncalı olduğu yönünde belirginleşen eğilimler, farklı tarihsel ve kuramsal kaynaklara dayanan çeşitli metafizik-karşıtı çizgilerle beslenmektedir. Neo-pozitivizm ve güçlü doğalcı yaklaşımlar bu metafizik karşıtı yaklaşımlar arasında yer almaktadır. Doğalcı yaklaşımlarda, özellikle zihin felsefesi, ideal olarak doğa bilimlerinin kavramsal uzantısı olarak görülmektedir (Papineau, 2023). Buna göre felsefî sorular, özünde bilimsel soruların terminolojik veya metodolojik netleştirilmesinden ibarettir. Böyle bir perspektifte metafizik, bilimin ontolojik yükümlülüklerini aşan ek varlık

iddiaları ileri sürüyorsa “fazlalık” olarak değerlendirilmektedir. Sonuçta zihin felsefesi, nörobilim ve bilişsel bilim içinde eritilerek metafizik kategori ve ilkelere başvurmada yürütülmek istenmektedir. Carnap ve Ayer gibi neo-pozitivist düşünürlerin etkisiyle metafizik, doğrulanabilirlik ölçütünü karşılamayan, bu nedenle bilişsel anlamdan yoksun “sözde önermeler” üretmekle suçlanmıştır (Öztürk, 2011, s. 144). Bu bakış açısından metafizik cümleler ya şiirsel bir ifade tarzı ya da dilin mantığının ihlal edilmesinden kaynaklanan bir tür yanılsama olarak görülmektedir. Zihin felsefesi bağlamında bu tutum, bilinç, benlik ya da zihinsel nedensellik gibi problemleri metafizik kavramlarla formüle etmeyi baştan şüpheli hâle getirmektedir; yapılması gereken, bu sorunları ya psikolojik betimlemeler ya da dil çözümleri içinde yeniden kurmaktır.

Bu metafizik karşıtı yaklaşımlar, ilk bakışta zihin felsefesinin metafizikten bağımsız olarak yürütülebileceği izlenimini güçlendiriyor gibi görünse de daha yakından bakıldığında, zihin felsefesi tartışmalarının örtük metafizik varsayımlarla yüklü olduğunu açığa çıkarmaktadır. Gerek güçlü naturalist çerçeveler gerek neo-pozitivist doğrulanabilirlik ölçütü zihin, benlik, nedensellik ve özdeşlik gibi temel problemlere ilişkin belirli ontolojik ve modal kabulleri baştan üstlenmektedir. Dolayısıyla burada asıl sorun, metafizikten fiilen vazgeçmekten çok, hangi tür metafiziksel çerçevenin benimseneceğidir. Bu nedenle, metafiziğin gereksiz veya sakıncalı ilan edilmesi, zihin felsefesindeki metafizik boyutu ortadan kaldırmamakta, yalnızca onu görünmez kılmaktadır. Bir sonraki başlıkta savunulacağı üzere, Lowe’un dört-kategorili ontolojisi ve Kartezyen olmayan zihin anlayışı, tam da bu noktada, zihin felsefesinin metafizik araştırmayla bağını açıkça görünür kılan bir örnek sunmakta ve zihin felsefesinde metafiziğin kaçınılmazlığını sorgulama imkânı sağlamaktadır.

Bu tarihsel kısa özet, zihin-beden sorunlarının özdeşlik, nedensellik, töz-nitelik-kip ayrımı gibi ontolojik varsayımlar etrafında şekillendiğini görünür kılmaktadır. Lowe’un temel iddiası, yaptığımız her tür araştırmanın bazı metafizik varsayımlara dayandığıdır. Dolayısıyla metafizik isteğe bağlı bir arka plan değil, zorunlu bir basamağı teşkil etmektedir. Zihin felsefesi ile birlikte diğer tüm disiplinler de metafizik varsayımlara dayanmakta, bu da metafiziği kaçınılmaz kılmaktadır (Lowe, 2001, s. v). Lowe, bilimsel yöntemlerin kendilerinin dahi metafizik varsayımlara dayanması nedeniyle bilimciliğe (*scientism*) dayalı indirgemeci yaklaşımların, metafiziği gereksiz kılamayacağını ileri sürmektedir. Ayrıca, zihin üzerine yapılacak kuramlaşdırma, tikel/tümel ve tözsel olan/tözsel olmayan gibi ontolojik ayrımlarla şekillenen kategori yapısı tarafından sınırlandırılmaktadır. Bu yapı, neyin

düşünülebilir ve tutarlı sayılacağını da belirlemektedir. Son olarak, kuramlar için yalnızca mantıksal tutarlılık yeterli değildir, kuramların değerlendirilmesinde özgün biçimde şeylerin dünyada nasıl mümkün olabileceğine yani metafizik modaliteye başvurmak zorunludur. Bu gerekçeler bir araya geldiğinde, metafiziğin felsefi araştırmanın vazgeçilmez önkoşulu olduğu iddiası güçlenmektedir.

Bilimci bakış açısına göre, metafizikte meşru olan her şey ya zaten ampirik kuram tarafından ele alınmıştır ya da alınacaktır. Lowe, bilim karşıtı bir yaklaşım benimsemeden ampirik verilerin bize hâlihazırda neye bakmamız gerektiğini zaten biliyorsak anlamlı geleceğini belirtmektedir. Bilimin aksine metafizik bize nelerin olmasının zorunlu veya mümkün olduğunu da söylemektedir (Lowe, 2001, s. 5). Metafizik modalite, şeylerin doğalarının ve kategorilerin yani tözler, özellikler, ilişkiler, türler, özdeşlik ve bağımlılık şartlarının nasıl olabileceklerini konu edinmektedir. Dolayısıyla bizzat varlığın meseleleriyle ilgilenmektedir (Lowe, 2001, s. 10). Ele alınan soru bir noktada takıldığında, sorun genelde daha fazla veri toplanmamış olması değil, yanlış ya da zayıf metafizik kabullerle yola çıkılmış olmasıdır (Heil, 2020, s. 301). Yani çözüm, metafiziği dışlamak değil, daha sağlam, açık ve tutarlı metafizik temeller kurmaktır.

Metafiziği yalnızca bir anlam kuramı olarak ele almak onu bertaraf etmemekte, aksine, metafiziği gizlice içeri sokmaktadır. Lowe, bu yaklaşımın metafiziği oldukça dar ve sık bir şekilde anlamanın bir sonucu olan *yeni-Kantçı* (*neo-Kantism*) bir yaklaşım olarak görmektedir. Çünkü ontolojik hükümleri, keyfi olarak seçilmiş birtakım dilsel pratiklerin esiri hâline getirme tehlikesi vardır (Lowe, 2001, s. 7). Ne kastetmemiz gerektiği, sadece kelimeleri nasıl kullandığımızla değil; varlığın doğasına dair metafizik ilkelerle anlaşılmaktadır. Gerçek nesneleri belirlemek için, yalnızca anlam teorisi yetmemekte, özdeşlik ve varlık koşullarıyla ilgili metafizik temeller gerekmektedir.

Lowe, zihin üzerine anlaşılır bir kuram geliştirmek için, en azından tümelleri tikellerden ve tikeller içinde de nesneleri nesne-olmayanlardan ayıran işe yarar bir ontolojik temel gerektiğini savunmaktadır. Türleri, örnekleri nesneler olan tümeller; özellikleri ise örnekleri kipler olan tümeller olarak sınıflandırmaktadır. Kipler, belirli bir gülümseme ya da belirli bir dalga gibi somut nesne-olmayan şeyleri ifade etmektedir (Lowe, 2001, s. 78). Bu şema, zihin felsefesi için belirli sonuçlar doğurmaktadır. Ağrı durumları, yargılar ve düşünceler gibi zihinsel durumlar kiplere örnek olarak verilebilmektedir. Bütün bunların varoluşları uygun taşıyıcılara bağımlıdır. Lowe'un tasarı-

mında özne, zihinsel kipleri taşıyan bir nesnedir (hatta bir tözdür); kipler ise yalnızca böyle bir taşıyıcı sayesinde var olmaktadır. Bu yapısal bağımlılık zihinsel nedensellik üzerine sonraki tartışmalarda önemli bir rol oynamaktadır. Taşıyıcılar yetilere sahip tözlerse, fiziksel düzeylerdeki nedensel zincirler birbirinin rakibi değil, farklı kategorik rollere sahip tamamlayıcı açıklamalar olarak belirmektedir.

Lowe'un metafiziğin zorunlu olduğu savunusu, yalnızca mantıksal tutarlılığın ontolojik yargılar için neden fazla zayıf kaldığını açıklamaktadır. Mantıksal olarak tüm mümkün dünyalarda doğruluk yani mantıksal zorunluluk, kavramsal zorunluluktan ayrılmaktadır ve metafizik zorunluluğu birincisinin içinde, hatta onun bir alt türü olarak konumlandırmaktadır. Bu nedenle, birçok metafizik olarak zorunlu olan doğru önerme su=H₂O örneğinde olduğu gibi *a posteriori* olabilir. Mantıksal ve kavramsal düzeydeki zorunluluk metafizik bir zorunluluğu gerektirmemektedir. Eğer deneyimler özneye (töz) bağımlı kiplerse, öznesiz deneyim idesi hiçbir mümkün dünyada gerçekleşemez; sonuç olarak öznesiz deneyim metafizik olarak imkânsızdır. Dolayısıyla, metafizik bize neyin gerçekten mümkün ya da zorunlu olduğunu göstermektedir.

Lowe haklıysa buradan iki sonuç çıkmaktadır. İlk olarak, zihin felsefesinde metafizik kaçınılmazdır. İkinci olarak, metafizik verimli bir tartışma zemini de oluşturmaktadır. Bu görüşte, ampirik psikoloji ve sinirbilimdeki ilerlemeler elbette kritiktir; fakat bunların kendisi de ancak metafiziğin açıklığa kavuşturabileceği kategorik sınırlar çerçevesinde yorumlanmaktadır. Bu anlamda Lowe'un projesi bilimle ya da semantikle rekabet etmekte, tatmin edici herhangi bir kuramın ontolojik iskeletinin altını çizerek onların zihin felsefesine uygulanmasını temellendirmektedir.

iii. Kartezyen Olmayan Töz Düalizmi

Bu ontolojik arka plan eldeyken, şimdi Lowe'un Kartezyen olmayan töz düalizmine geçebiliriz. Lowe, geleneksel Kartezyen düalizm ile çağdaş fizikalizm arasında bir orta yol oluşturan bir tür *töz düalizmini* savunmaktadır. Her ne kadar Kartezyen düalizm oldukça ciddi problemler içerse de bu durum bir töz düalizmi önerisinde bulunan tüm tezler için geçerli olmak zorunda değildir. Lowe'a göre çağdaş araştırmacıların gözden kaçırdığı nokta burasıdır (Lowe, 2010, s. 439). Kartezyen töz düalizmi, *düalizm* ifadesini bir anlamda lekelemiştir, ancak tek suçlu değildir. Bu kötü ün nedeniyle araştırmacılar da alternatif bir töz düalizmi geliştirmeyi akıllarına bile getirmemişlerdir.

Kartezyen olmayan düalizmin merkezinde, basit ama ayırt edici bir tez yer almaktadır. Buna göre, zihinsel özne, yani *benlik* veya *kişi*, yakından ilişkili olduğu fiziksel organizmadan ontolojik olarak farklı bir tözdür. Ancak Lowe'un görüşü "Kartezyen olmayan" bir yaklaşımdır çünkü tarihsel olarak Descartes'e atfedilen en tartışmalı kabulleri reddetmektedir. Bunların başında zihnin ayrılabilir, maddesel olmayan, gizemli öz niteliklere sahip olduğu fikri ve mekanik bir bedenin hayaletimsi bir sakini olarak tasvir edilmesi yer almaktadır. Lowe, karmaşık ve gizemli bir ruh anlayışı yerine, doğrudan deneyimlerimize dayanan daha sade bir görüş sunmaktadır. Bu görüşte, deneyimin öznesi olarak benlik temel bir varlık olarak kabul edilmektedir. Ancak Lowe, benliğin yapısı hakkında kesin ve büyük iddialarda bulunmaktan özellikle kaçınmakta ve temkinli bir yaklaşım benimsemektedir. Kartezyen olmayan düalistler birinci-şahıs erişimi ve yönelimsellik gibi hususları korumaya çalışırken, bu tip fenomenlerdeki asıl öznenin yalıtık düşünen tözler değil, *kişiler* olduğunu ve nedensel ilişkinin tek dayanağının uzamsal eşleşme olmadığı bir anlayış geliştirmeye odaklanmışlardır.

Lowe, zihnin iç yapısıyla ilgili spekülative metafizikten kaçınılması gerektiği konusunda uarmaktadır. Buradaki amaç, benliğin gerçek bir töz olduğunu inkâr etmek değildir. Ancak bu tözün "neyden yapıldığı", "nasıl bir yer kapladığı" veya "öz niteliklerinin ne olduğu" gibi konularda iddialı teoriler kurmaktan kaçınılmalıdır (Lowe, 2010, s. 441) *naturally enough, commonly thought of on a Cartesian model, according to which it is a dualism of two radically different kinds of substance, one (the 'body' purely material and the other (the 'mind' wholly immaterial in nature. This view is subject to many familiar difficulties. However, the almost universal rejection of Cartesian substance dualism has blinded many philosophers to the possibility of formulating other and more plausible versions of substance dualism. Non-Cartesian substance dualism (NCSD. Bu görüş, öncelikle açık bir şekilde deneyimlediğimiz şeyleri temel almaktadır. Örneğin birinci şahıs erişimi, zihinsel durumların "nasıl-bir-şey" nitelikleri gibi olgulardan hareket etmektedir. Lowe'a göre olgular, bize benliğimize dair oldukça temel bir şeyi göstermektedir. Bu da asgari düzeyde bir "özne olarak töz" anlayışını desteklemek için yeterlidir. Bu tip fenomenleri açıklamak için bir özneye ihtiyaç duyulmaktadır, çünkü bilinçli deneyim, irade ve öz farkındalık gibi olgular, yalnızca fiziksel süreçlerin toplamıyla ya da soyut bilgi kalıplarıyla yeterince açıklanamamaktadır. Bu nedenle Lowe, bir öznenin varlığını kabul etmektedir. Deneyimin öznesi olarak benliklerin, organize fiziksel bedenlerden ayrı olduğunu savunmaktadır (Lowe, 2010, s. 439) *naturally enough, commonly thought of on a Cartesian model, according to which it is a du-**

alism of two radically different kinds of substance, one (the 'body' purely material and the other (the 'mind' wholly immaterial in nature. This view is subject to many familiar difficulties. However, the almost universal rejection of Cartesian substance dualism has blinded many philosophers to the possibility of formulating other and more plausible versions of substance dualism. Non-Cartesian substance dualism (NCSD).

Lowe, tözü belirli özelliklerin taşıyıcısı olarak tanımlamaktadır, bu durumda zihinsel töz de zihinsel niteliklerin taşıyıcısıdır (Lowe, 2010, s. 440) naturally enough, commonly thought of on a Cartesian model, according to which it is a dualism of two radically different kinds of substance, one (the 'body' purely material and the other (the 'mind' wholly immaterial in nature. This view is subject to many familiar difficulties. However, the almost universal rejection of Cartesian substance dualism has blinded many philosophers to the possibility of formulating other and more plausible versions of substance dualism. Non-Cartesian substance dualism (NCSD. Acı gibi durumlar zihinsel olarak kabul edilirken, ağırlık gibi nitelikler fiziksel nitelikler olarak kabul edilmektedir. Zihinsel niteliklerin taşıyıcısı olan töz benlik; fiziksel niteliklerin taşıyıcısı olan töz ise, bu bağlamda, bedendir. Bilindiği üzere Kartezyen töz düalizmin ana iddiası bu söz konusu zihinsel tözün fiziksel *hiçbir* özellik içermemesidir. Tam da bu nokta Lowe'un önermiş olduğu töz düalizmini Kartezyen töz düalizminden ayırmaktadır. Çünkü Lowe'a (2010)naturally enough, commonly thought of on a Cartesian model, according to which it is a dualism of two radically different kinds of substance, one (the 'body' purely material and the other (the 'mind' wholly immaterial in nature. This view is subject to many familiar difficulties. However, the almost universal rejection of Cartesian substance dualism has blinded many philosophers to the possibility of formulating other and more plausible versions of substance dualism. Non-Cartesian substance dualism (NCSD göre bu iki tözün birbirinden farklı olduğu iddiası bizi zorunlu olarak benliğin *hiçbir* şekilde fiziksel niteliklere sahip olamayacağı sonucuna götürmemektedir (s. 441). Kartezyen olmayan töz düalizmi benliğin bedenle olan ilişkisi ve bedenin fiziksel niteliklerin taşıyıcısı olması dolayısıyla fiziksel nitelikleri de taşıyabileceğini öne sürmektedir.

Lowe, ne klasik töz ontolojilerinin ne de bunlara tepki olarak geliştirilen töz-inkârcı yaklaşımların zihin-beden sorununu açıklamakta yeterli olduğunu düşünmekte ve her iki hattı da reddetmektedir (Lowe, 1991, s. 81). Bunun yerine, töz kavramını bütünüyle terk etmeksizin yeniden tanımlayan Kartezyen olmayan bir töz düalizmi geliştirmektedir. Bu modele göre söz konusu düalizm, zihinler ile bedenler arasında değil, kişiler (benlikler) ile

onların sahip olduğu organize bedenler arasındadır (Lowe, 2010, s. 439). Kişi, deneyimin öznesi olarak zihinsel niteliklerin birincil taşıyıcısıdır ve ne kendi bedenine ne de bedeninin herhangi bir parçasına indirgenebilir. Organize beden ise fiziksel niteliklerin taşıyıcısı olan ayrı bir cevherdir; kişi, şekil, boy ve uzaydaki konum gibi bazı fiziksel niteliklere bu bedene sahip olması sayesinde sahiptir.

Lowe'un anlayışında, benlik organizmayla özdeş değildir, ancak dışarıdan gelen bir işgalci de değildir. Benlik ile organizma arasındaki ilişki, özdeşlik ilişkisi olmasa da oldukça yakın bir ilişkidir. Bu ilişki, bir oluşum (*construction*) ya da *bedenlenme* ilişkisi olarak tanımlanabilir (Lowe, 2023, s. 45). Organizma, öznenin bize tanıdık zihinsel yaşamını sürdürebilmesi için zorunlu görünen biyolojik ve nedensel altyapıyı sağlamakta; insanın bilinçli yaşamı fiilen sinirsel süreçlere bağımlıdır. Benlik ise, buna karşılık, bu süreçler tarafından “taşınan” değil, deneyimlerin ve niyetlerin kendisine atfedildiği, zihinsel niteliklerin birincil taşıyıcısıdır. Bu ayrım, bir yandan zihinsel yaşamı organizmadan fiilen bağımsız, serbestçe dolaşan bir töz gibi tasavvur etmeyi engelleyerek Kartezyen imgeyi zayıflatır, çünkü öznenin bilinci bedenin işleyişine nedensel olarak bağlıdır. Öte yandan bu nedensel bağımlılık, benliğin organizma ile özdeş olduğu anlamına gelmemektedir. Zihinsel nitelikler biyolojik bir yapıya değil, kişiye atfedilmektedir. Böylece Lowe, hem bedensiz bir zihin tasavvurunu hem de kişiyi biyolojik ya da sinirsel durumlarla özdeşleştiren indirgemeci fizikalizmi reddedebilmektedir. Bu görüşe göre, benlik ile beden tek ve bütünleşmiş bir insanı oluşturmaktadır. Ancak bunlar aynı türden tözler değildir. Organizma biyolojik mekanizmaları sağlamakta, özne ise eylemlerin ve deneyimlerin kendisine atfedilebildiği iradî ve deneyimsel bir bakış açısı sunmaktadır. Lowe, psikoloji ve eylem kuramında temel açıklayıcı unsurun beyin ya da onun herhangi bir durumu değil, öznenin kendisi olduğunu vurgulamaktadır (Lowe, 1991, s. 89). Zihinsel durumlar, yani inançlar, acılar, görsel deneyimler, *birine ait* olan durumlardır. Bu durumların taşıyıcısı sinirsel bir yapı değil, benliktir. Beyin durumları, zihinsel yaşamı mümkün kılmada ve onu düzenlemede vazgeçilmez nedensel roller oynamaktadır. Ancak amaç içeren ya da deneyimsel durumların asıl taşıyıcısı olmaya uygun türden tözler değildir. Bu bakış açısında, birinci tekil şahıs dilindeki “görüyorum”, “karar veriyorum”, “acı hissediyorum” gibi ifadeler yalnızca gündelik dilde yerleşmiş bir anlam biçimi olarak görülmemektedir. Bu tür ifadeler, metafizik düzeyde belirli bir öznenin bilinçli deneyimlerin ve istemli eylemlerin gerçek taşıyıcısı olduğu yönündeki ontolojik taahhüdü dile getirmektedir. Başka bir deyişle,

bu cümlelerin öznesi olan “ben”, aynı zamanda zihinsel niteliklerin ve failliğin (*agency*) dayandığı tözdür.

Bu açıklamalardan hareketle ulaşılan bazı sonuçlar mevcuttur. İlk olarak, Lowe benlik ile organizma arasında dikkatli bir ayırım yapılmasını önermektedir. Organizma, biyolojik olarak sürekliliği olan canlı bir bedendir. Benlik, zihinsel niteliklerin taşıyıcısı olarak hem bilinçli deneyimlerin hem de istemli eylemlerin atfedildiği aynı özne olarak konumlandırılmaktadır. Bu anlamda benlik, yalnızca deneyimi yaşayan değil, aynı zamanda failliğin (*agency*) de taşıyıcısıdır. Benlik ayrıca kendine özgü süreklilik koşullarına sahiptir. Bu ikisi gündelik yaşamda iç içe bulunmaktadır, ancak kavramsal olarak ve belki yalnızca bir imkân düzeyinde birbirinden ayrılabilir. Bu ayırım gizemli bir teolojiye dayanmamaktadır. Birinin neden elini kaldırdığını açıklarken korteksin ya da belirli bir sinir ağının amacına değil, kişinin amacına başvururuz. Lowe, bir özneyi belirleyen şeyin onun parçalara ayrılabilir yapısından ya da yapısal bütünlüğünden çok, özne olma rolü olduğunu vurgulayan bir *bireyleştirme* ilkesi ortaya koymaktadır (Lowe, 1991, s. 93). Bir öznenin kimliği, parçaların ve işlevlerin toplamına indirgenemez. Özne, parçaların ortaya çıkardığı bir özellik değil, zihinsel yaşama birlik kazandıran bir taşıyıcıdır. Bu görüş, sinirsel ağlar arasındaki bütünleşmeyi, deneyimsel birliğin tamamı olarak gören yorumlara ters düşmektedir. Benlik altı düzeyde bütünleşme ne kadar etkileyici olursa olsun, deneyimlerin “bana aitliği” (*mine-ness*), benliği bileşenlerine indirgenemeyen bir taşıyıcı olarak gerektirmektedir. Bu yaklaşım, bedenlenmişliği korurken özne ile organizma arasındaki özdeşliği reddetmektedir. Ayrıca, Lowe, hem epifenomenalizme hem de indirgemeci özdeşlik anlayışına karşı duran bir zihinsel nedensellik modeli ortaya koymaktadır. Kişi ile organizma birbirinden farklı olduğundan, tanıdık bir sorun gündeme gelmektedir. Buna göre eğer bedensel hareketlerin zaten yeterli fiziksel nedenleri varsa, nedenler ve amaçlar için ne gibi bir işlev kalmaktadır? Benlik düzeyinde eylemin nedeni, belirli amaçlara ve gerekçelere sahip olan kişidir; bedensel düzeyde ise aynı eylem, bu amaçları gerçekleştiren sinirsel süreçlerce gerçekleştirilmektedir. Bu iki düzey, rekabet eden nedensel zincirler değil, tek bir eylemin farklı açıklama biçimleridir. Öznenin nedensel rolü, eylemleri açıklayan amaçların bir kişiye atfedilmesine dayanmakta ve bu kişi ne beyne ne de herhangi bir bedensel parçaya indirgenmektedir.

iv. Kartezyen Olmayan Ama Ne Anlamda?

Kartezyen düalizmi aşırı ve sezgiye dayanan bir töz düalizmi olarak gören Lowe’a göre kendi önerisi bu aşırılığı içermemektedir. Benliğimin varlığı-

nın bedene bağlı olmasına rağmen ne benliğim bedendeki hayalet gibi bir işleve sahiptir ne de bedenim benliğime dair şeyler için yeterli bir izah sunmaktadır. Söz gelimi düşüncelerim belirli sinirsel süreçlerin varlığına bağlı olsa da beynimi ne kadar incelersem inceleyeyim düşüncelerimin gerçekleştirdiği sinirsel süreçler için “işte şurada” diye bir yer gösterememekteyim. Lowe’un görüşü düalisttir, ancak Kartezyen yapının gizemli ya da işlemez görünmesine neden olan baskı noktalarında ondan ayrılmaktadır. Kartezyen olmayan töz düalizmi kendisinin çağdaş Kartezyen töz düalizmi tezlerine göre daha avantajlı bir pozisyona sahip olduğunu iddia etmektedir. Çünkü söz konusu bu tezler her ne kadar Descartes’ın cevap vermekte zorlandığı noktaları cevaplıyormuş gibi gözükseler de aslında fizikalizmin sert eleştirileri karşısında tatmin edici açıklamalar sunmamaktadır. Ayrıca bedenden tamamen ayrı olan bu benliği açıklamada da yetersiz kalmaktadırlar. Bunun nedeni zihni yalnızca zihinsel niteliklerin taşıyıcısı olarak tanımlamalarında yatmaktadır. Lowe’un önerisini Kartezyen yorumlardan ayıran birkaç temel dayanak noktası bulunmaktadır. Descartes, düşünen varlığı uzamla ilişkisi belirsiz olan gayri maddî bir varlık olarak tasvir etmiştir. Lowe ise öznenin uzamsal dünyayla hiçbir bağlantısı olmadığını iddia etmemekte, fakat öznenin uzamı kaplayıp kaplamadığına dair bir iddiada da bulunmamaktadır. Bunun yerine öznenin, organize bir canlı bedenin içine *yerleşmiş (embedded)* (Lowe, 2023, s. 39) ve mekan, boyut gibi belirli fiziksel özelliklere sahip olması bakımından fiziksel olabileceğini kabul etmektedir (Lowe, 2010, s. 441) naturally enough, commonly thought of on a Cartesian model, according to which it is a dualism of two radically different kinds of substance, one (the ‘body’ purely material and the other (the ‘mind’ wholly immaterial in nature. This view is subject to many familiar difficulties. However, the almost universal rejection of Cartesian substance dualism has blinded many philosophers to the possibility of formulating other and more plausible versions of substance dualism. Non-Cartesian substance dualism (NCSD. Ona göre bunun dışında kalan benliğin uzamsal olup olmaması ile ilgili tartışmalar algıyı, failliği (agency) ya da birinci şahıs farkındalığını açıklamaya anlamlı bir katkı sunmamaktadır.

Benliğin fiziksel olabileceği söylemi Lowe’un düalizminin benlik ve beden arasında nasıl bir ayrım yaptığı sorusunu gündeme getirmektedir. Kişiler ve organizmalar özdeş olmamakla birlikte aralarındaki bağ yasa benzeri bir ilişki içinde düzenlenmektedir. Lowe bunu heykel ile ham maddesi olan bronz arasındaki ilişki gibi anlayabileceğimizi belirtmektedir (Lowe, 2023, s. 45). Buna göre heykel ile bronzun birbirine özdeş olmadığı hemen anlaşılabacaktır. Ancak bronz eritildiğinde heykel yok olmuş olur yine heykelin bir

kısmı başka bir maddeyle değiştirildiğinde de farklı bir madde bütünü elde etmiş oluruz. Heykel burada benliği açıklamada tam olarak doğru bir analogi olmasa da Lowe'un kastettiği anlam açıktır. Bu tutum, zihni bedenden metafiziksel olarak bütünüyle kopuk, makinenin içindeki bir hayalet gibi tasavvur eden yaklaşımlardan (Ryle, 2009, s. 5) uzaklaşmayı mümkün kılmakta ve Kartezyen düalizme yöneltmiş birçok klasik itirazı hafifletmektedir.

v. Kartezyen Olmayan Töz Düalizminin Dayandığı Noktalar

Kartezyen olmayan töz düalizminin dayandığı argümanlardan biri benliğin birliği argümanıdır. Ancak Lowe argümanın Descartes tarafından sunulan versiyonunu yeterli görmemekte ve yeni bir birlik argümanı sunmaktadır. Lowe'a göre dağılmış bir fiziksel sistem içinde, deneyimsel birlik, bu durumların taşıyıcısı olan tek bir özne gerektirmektedir. Bilinçli deneyimlerin oldukça karmaşık bir yapısı olduğu bilinmektedir. Pek çok bilinçli içerik olsa da bu deneyimlerin sahibi *tek bir kişidir*. Bu asimetri bilincin yapısal bir özelliğini ifade etmektedir. Lowe'un iddiasına göre bu deneyimlerin sahibi olarak bir kişiye başvurmak vazgeçilebilir bir şey değildir. Bir özne olmadan, farklı içeriklerin nasıl tek bir deneyim alanı oluşturduğunu anlayamayız. Genel eğilim, bilincin tek ve birleşik görünmesini bilgiyi taşıyan beyin durumlarının zaman içinde ve ağlar boyunca birbirine sıkı sıkıya bağlanıp, geniş bir 'ortak çalışma alanında' erişilebilir olmasına dayandırmaktadır. Bu tür yapılar, içeriklerin nasıl karşılıklı olarak erişilebilir hale gelip raporlama ve kontrol açısından kullanılabilir olduğunu açıklamakta, ancak bu içeriklerin kime ait olduğunu belirlemekte yetersiz kalmaktadır. Bu nedenle, işlevsel ya da bilgiye dayalı birlik, öznel birlik için ne yeterlidir ne de zorunludur. İkinci eğilim, özneyi bağımsız bir *ben* olarak değil, karmaşık bir örüntü olarak yorumlamaktadır. Buna göre *ben* dediğimiz şey, deneyimlerimizin, zihindeki süreçlerin ve işlevlerin bir araya gelip örgütlenmiş toplamından başka bir şey değildir (Hume, 2009, s. 174). Özdeşlik ölçütleri bu noktada ayrışmaktadır. Buna göre, örüntüler açık ve değişime elverişli yapılar, taşıyıcılar (özne) ise böyle değildir. Bir kişi, sinirsel değişimlerden geçebilir ve yine de zaman içinde birinci şahıs birliğini koruyabilmektedir. Buna karşılık, ayrık-beyin vakalarında işlevsel bütünlük büyük ölçüde korunurken sahiplik duygusunun bozulduğu görülmektedir (Bayne, 2008; Sand, 2025). Lowe'a göre özne, deneyimlerin veya süreçlerin bir araya gelmesiyle sonradan ortaya çıkan bir bileşik değil; başka bir şeye indirgenmeyen bir tözdür. Deneyimler, amaçlar ve gerekçeler bu tözün üzerinde bulunan nitelikler ya da kiplerdir; yani özne bu tür durumlara sahiptir çünkü onların gerçekleşmesi metafizik olarak ona dayanmaktadır. Bu ilişkide özne, bu nitelikleri üreten ek bir bileşenden olu-

şan bir yapı değil, bizzat bu niteliklerin dayandığı ve onlara birlik sağlayan temel taşıyıcı olarak kabul edilmektedir. Başka bir ifadeyle, bu durumlar bir araya gelerek kendiliğinden bir “ben” üretmemekte, aksine zaten var olan bir öznenin nitelikleri olarak kabul edilmektedir.

Basitlik argümanı özdeşlik şartları üzerine kurulmaktadır. Buna göre iki şeyin özdeş olabilmesi için onların tüm parçalarının da birbirleriyle özdeş olması gerekmektedir. Yani *a* kümesi ve *b* kümesi olmak üzere iki küme düşünürsek, *a* kümesinin tüm elemanlarının *b* kümesinin tüm elemanlarıyla özdeş olması gerekmektedir. Ayrıca zaman içinde süreklilik gösteren şeylerde, söz konusu şeyin peş peşe gelen anlarda da özdeşliğinden bahsedebiliyor olmamız gerekmektedir. Benlik ve beden ilişkisinin bir özdeşlik ilişkisi olduğunu iddia ediyorsak bedenime ait her şeyin aynı zamanda benliğime de ait olması gerekmektedir. Ancak Lowe, burada bedenimizin parçalarının kademeli olarak biyotik parçalarla değiştirildiği bir düşünce deneyini ele almamızı istemektedir. Bu senaryoda, biyolojik bedenin tüm parçaları değiştirildiğinde kişinin böyle bir işlemi sağ olarak atlatmasının ve dolayısıyla aynı kişi olarak kalmasının makul görüldüğünü, buna karşılık aynı şeyi beden için söylemenin mümkün olmadığını savunmaktadır (Lowe, 2010, ss. 446–447). Böylece, dayandığı noktanın ampirik bir gözlem değil, kişi ile bedenin farklı özdeşlik koşullarına sahip olduğuna dair a priori bir sezgi olduğunu vurgulamaktadır. Buradan hareketle Lowe benlik ile bedenin farklı özdeşlik şartları olduğu ve sonuç olarak bu ikisinin özdeş olmadığını göstermektedir. Bu adım Lowe’u benliğin basitliği argümanının ilk önermesine götürmektedir. Bu ilk önerme “Ben bedenimle veya onun bir parçasıyla özdeş değilim”dir (Lowe, 2010, s. 444) naturally enough, commonly thought of on a Cartesian model, according to which it is a dualism of two radically different kinds of substance, one (the ‘body’ purely material and the other (the ‘mind’ wholly immaterial in nature. This view is subject to many familiar difficulties. However, the almost universal rejection of Cartesian substance dualism has blinded many philosophers to the possibility of formulating other and more plausible versions of substance dualism. Non-Cartesian substance dualism (NCSD. Önceki töz düalizmi yorumlarında bu önerme, *tasavvur edilebilirlik* argümanı veya *parçalanamazlık*³ gibi mantıksal olarak çelişkili argümanlarla desteklenirken, Lowe bunu özdeşlik ilkeleri bağlamında ele almakta ve farklı özdeşlik koşullarına sahip iki tözün birbiriyle özdeş olamayacağı sonucuna ulaşmaktadır. Ancak bu argümandan bedenle özdeş olmayan benliğin bedenden tamamen soyutlanmış bir varlığı olduğu sonucu çıkarılmamaktadır.

3 Ruhun parçalara ayrılması.

Tüm zihinsel durumlar için bedenın bir bütün olarak var olması gerekmediğı de benlik ile beden arasındaki ayrım için başka bir kanıtlama olarak kullanılmaktadır. Lowe'un burada anlatmak istediğı şey, bu satırları yazdığım sırada zihnimden geçen düşünceler, yudumladığım kahvenin tadı gibi durumlar için bedenimin *tamamına* ihtiyacım yoktur, örneğın ayak parmaklarımdan birinin ucu olmasaydı da ben bu söz konusu zihinsel durumları yaşardım. Hatta hayalet organ vakalarında da görüldüğü gibi gerçekte olmayan organlara dair zihinsel durumlar da gerçekleşebilmektedir (Damasio, 2006, s. 126). Buna karşın, zihinsel durumların tamamı için bir benliğe ihtiyaç vardır (Lowe, 2010, ss. 448-449) naturally enough, commonly thought of on a Cartesian model, according to which it is a dualism of two radically different kinds of substance, one (the 'body' purely material and the other (the 'mind' wholly immaterial in nature. This view is subject to many familiar difficulties. However, the almost universal rejection of Cartesian substance dualism has blinded many philosophers to the possibility of formulating other and more plausible versions of substance dualism. Non-Cartesian substance dualism (NCSD. Bu durum bedenın zihinsel durumların öznesi olamayacağını göstermektedir. Ancak, her ne kadar zihinsel durumlar için bedenın tamamına ihtiyaç olmadığı vurgulansa da burada, bedenın tamamen yok olması durumunda, zihinsel durumların olmayabileceğı de kabul edilmektedir. Beden ile benlik arasındaki ilişkinin bu şekilde kurgulanması "Neden bu benlik, bu bedenledir?" sorusunu vurgulayan eşleşme problemi ne güçlü bir cevap niteliğindedir.

vi. Dört Kategorili Ontoloji

Lowe'un dört-kategorili ontoloji anlayışı, benlik ve niyetlilik gibi zihin felsefesinin temel meselelerini açıklamak için ontolojik bir arka plan sunmaktadır. Bu ontolojik yapı, tümel ile tikel ve tözsel olan ile tözsel olmayan arasındaki iki temel ayrımın kesişimine dayanmaktadır. (Lowe, 2007, s. v). Bu kesişim dört temel ontolojik kategoriyi ortaya çıkarmaktadır. İlk kategori olan tözsel tikeller, belirli kimlik koşullarına sahip bireysel varlıklar olan nesnelerdir (örneğin, belirli bir kişi ya da taş). İkinci kategori, tözsel olmayan tikellerdir. Bunlar, nesnelere bağlı olarak var olan özellik ve ilişki örnekleri, yani kiplerdir. Ağrı gibi durumlar bu kategoriye girer ve bağımsız değil, taşıyıcılarına bağılıdır. Tözsel tümeller, insan ya da kuş gibi, farklı bireyler aracılığıyla somutlaşan varlıklardır. Dördüncü ve son kategori ise tözsel olmayan tümellerdir. Bu grup, kırmızılık, acılık, yumuşaklık gibi nitelik ve ilişkileri kapsamaktadır. Lowe'un bu dört-kategorili şeması, yalnızca varlıkları sınıflandırmakla kalmamakta, aynı zamanda zihinsel durumla-

rın, özne-olmanın ve yönelimselliğin hangi ontolojik temellere oturduğunu açıklamak için bir altyapı sunmaktadır.

Lowe bu dörtlü kategoriye zihin felsefesinde de kullanmaktadır. Bu ontolojiye göre benlik tikel bir tözdür ve zihinsel kiplerin taşıyıcısı olarak rol oynamaktadır. Lowe, 'un bu noktadaki görüşü, zihinsel öğelerin gerçek bir taşıyıcıdan bağımsız olarak bir araya geldiğini iddia eden bohça teorilerine açıkça karşı çıkmaktadır. (Lowe, 2007, s. 26). Bu tür modellere göre, zihinsel durumlar yalnızca bir araya gelmiş parçalar ya da olay kümeleri gibi düşünülmektedir. Fakat Lowe'un ontolojisinde bu yaklaşım temel bir kategori hatasına yol açmaktadır. Ona göre, inanç veya ağrı gibi kipler ayrılabilir bileşenler değildir, başka bir özneye geçebilecek ya da taşıyıcıdan bağımsız olarak var olabilecek öğeler değildir. Bu ontolojik temel iki önemli zihin felsefesi kilidine yönelik cevap vermektedir. Bu cevaplardan ilki, bilincin birliğinin, rastlantısal bir deneyim yığılmasından alelade belirmiş bir özellik olmadığıdır. Bu birlik, doğrudan taşıyıcı-kip ilişkisine yapısal olarak bağlıdır. İkinci cevap, kişisel özdeşliğin zihinsel durumların değil tözün zaman içindeki kimlik koşullarına bağlı olduğudur. Dolayısıyla bu ontolojiye göre, kişisel özdeşlik sorunları zihinsel durumlar üzerinden açıklanamazlar. Çünkü zihinsel durumlar zaten bir taşıyıcı özneye bağlıdır. Lowe'un temel iddiası da burada kendini göstermektedir. Buna göre ontoloji, varlık kategorileri aracılığıyla özdeşlik ve varoluş koşullarını belirlemektedir. (Lowe, 2007, ss. 43-44)

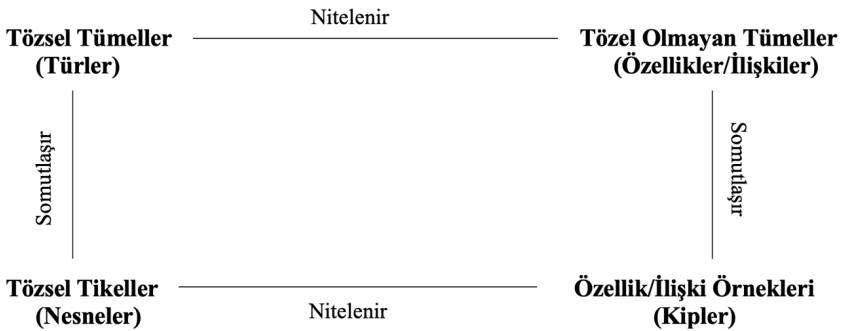
Lowe, tümelleri ikiye ayırarak onları türler ve nitelikler olarak sınıflandırmaktadır. (Lowe, 2007, s. 39) Türler, örnekleri nesneler olan tözsel tümellerdir. Örneğin, insan gibi bir tür, bireyler aracılığıyla somutlaşmaktadır. Nitelikler ise, örnekleri kipler olan tözsel olmayan tümellerdir. Acı, inanç gibi zihinsel durumlar bu sınıfa girmektedir. Bir kişi, insan türünü örnekleyen bir nesnedir; onun yaşadığı deneyimler ve zihinsel durumlar ise kiplerdir ve bu kipler de zihinsel niteliklerin örnekleridir. Bu ayırım, zihin ile dünya ilişkisini açıklarken hangi varlık düzeyinin ne tür açıklayıcı rol oynadığını netleştirmektedir. Tözler kişisel özdeşlik ve sürekliliği sağlamakta, tümeller tekrarlanabilir⁴ özellikleri sunmakta, kipler ise özneye bağlı somut örnekleri oluşturmaktadır. Bu sayede, belirli bir öznenin belirli bir anda bir zihinsel durumda bulunması açıklanabilir hale gelmektedir. Bu üç düzeyli yapı, zihin felsefesindeki klasik sorunlardan bazılarını çözmede önemli avantajlar

4 "Bu yaklaşıma göre, tümel olarak kavranan kırmızı olma özelliği ya da *kırmızılık*, bütünüyle ve tekrar tekrar birçok farklı zaman ve mekânda bulunabilirken, belirli bir kırmızı nesne bütünüyle tekil bir uzay-zaman konumuna bağlıdır ve başka bir yerde ya da başka bir zamanda yeniden ortaya çıkamaz" ("By this account, the property of being red, or redness, conceived as a universal, is something that may be wholly and repeatedly present at many different times and places, whereas a particular red object is wholly confined to a unique space-time location and cannot 'recur' elsewhere and elsewhen") (Lowe, 2007, s. 9)

sunar. Örneğin, “acı” ya da “düşünce” gibi kiplerin bağımsız nesneler gibi ele alınması durumunda ortaya çıkan ontolojik sorunlar Lowe’un yaklaşımıyla bertaraf edilebilir. Acı ya da düşünce, bir taşıyıcıya bağlı kipler olsalar da aynı zamanda belirli niteliklerin örnekleri oldukları için açıklayıcı güce de sahiptirler. Tersine, yalnızca türleri ve nitelikleri kabul eden indirgemeci yaklaşımlar, bu kiplerin taşıyıcıya olan zorunlu bağımlılığını göz ardı ettiği için, örneğin eşleşme problemine tatmin edici bir yanıt verememektedir.

Lowe, potansiyel ve faal haldeki zihin durumları arasındaki farkı⁵, tümel/tikel ayrımına yerleştirerek açıklamakta ve bunu *Ontolojik Kare* adını verdiği yapısal şema aracılığıyla temellendirmektedir. (Lowe, 2007, s. 17) Bu yaklaşıma göre, bir nesne, örneğin bir kişi, bir niteliği faal olarak taşıdığı anda, bu nitelik, o kişinin belirli bir kip aracılığıyla bu niteliği gerçekleştirmesiyle ortaya çıkmaktadır. Örneğin, kişi şu anda bir ağrı kipi içindeyse, yani acı çekme niteliğini gerçekleştiren somut bir durumu varsa, bu, onun o anda o nitelikte olduğunu göstermektedir. Bu, zihinsel bir durumun doğrudan yaşanıyor olmasını ifade etmektedir. Buna karşılık, bir nesne bir niteliğe yalnızca potansiyel olarak sahipse, bu, onun ait olduğu bir türün söz konusu nitelikte karakterize edilmesiyle açıklanmaktadır. Örneğin, insan türüne ait olmak, belirli koşullar altında acı hissetmeye potansiyel olarak sahip olmayı içermektedir. Kişi o anda acı çekmiyor olabilir ama bu türün bir örneği olarak belirli koşullarda bu tür deneyimleri yaşama kapasitesine sahiptir. Böylece zihinsel durumların sadece şu anda yaşanan hâllerden ibaret olmadığı, aynı zamanda bireyin varlık türü üzerinden sahip olduğu yatkınlıklarla da ilişkili olduğu ontolojik düzlemde açıklığa kavuşmaktadır.

Şekil 1. Ontolojik Kare (Lowe, 2007, s. 22)

5 Lowe’un metninde *dispositional* ve *occurrent* olarak geçmektedir. (Lowe, 2007, s. 17) Aralarındaki farkı bir örnekle anlatmak gerekirse, bir nesnenin yanıcı olması ile yanması arasındaki fark verilebilir.

Bu dört-kategorili ontolojik arka plan Lowe'a zihinsel nedensellik problemi ile ilgili de çıkış yolları sunmaktadır. Lowe'a göre, nesneler, ait oldukları türlerin belirlediği güçleri kullanarak eylemde bulunmaktadır. Bu durumda nedensel etkileri de kendi ait oldukları tür tarafından belirlenmektedir. Böylece zihinsel nedensellik ile fiziksel nedensellik kuralları birbirlerinden farklıdır. (Lowe, 2023, s. 45) Zihinsel durumlar tözlere bağlıdır ve asıl nedensel etkilere bu tözler sahiptir. Zihinsel durumlar Lowe'a göre amaçlılık içeren bir yapıdadır, bu durum onları fiziksel nedensellik kurallarının dışında bırakmaktadır. Çünkü fiziksel olaylarda böyle bir amaçlılıktan bahsedilemez. Bir bilyenin başka bir bilyeye çarpması sonucu onu hareket ettirmesinde, ilk bilyenin diğer bilyeyi hareket ettirmek gibi bir amacı bulunmamaktadır. Ancak farklı olarak, elimi kaldırma davranışında, elimi kaldırma isteğiyle, elimi kaldırma amacına yönelik olarak elimi kaldırıyorum. Ben elimi kaldırmak istediğim için elim kaldırdım yani bu eylem bir amaçla gerçekleşmiştir. Fiziksel nedensellik ise amaçsal olarak kördür. Dolayısıyla fiziksel nedensellik yasaları ile zihinsel olayları açıklamak doğru bir yaklaşım olmayacaktır. Bunu anlamak için laboratuvarı, "kapıyı açma" davranışını üreten nöral ağın A kişisinden kopyalandığı ve B'nin beynine uygulandığı farz edilsin. B gerçekten de kapıyı açar, fakat "Niçin açtın?" diye sorulduğunda, eylemini tutarlı bir gerekçeyle açıklayamaz. Bu tablo, eylemin yalnızca nöral bir eşleşmeden ibaret olmadığını, gerekçe verebilen bir özne birliği gerektirdiğini göstermektedir. E. J. Lowe'un çerçevesinde davranışı icra eden şey elbette bedendir; ancak eylemin faili gerekçe üretilen eylemi sahiplenilen taraf olan kişidir. Bu nedenle B, A ile aynı nöral ağa geçici olarak sahip olsa bile, gerekçe veremediği için A ile aynı kişi değildir. Kişi, bedensel organizma tarafından *kurulmaktadır*, fakat ona *özdeş* değildir; kuran ile kurulan arasında açıklayıcı bir ayrım vardır. Özdeşlik kuramcıları ise bu deneyden şu sonucu çıkarabilir: Aynı nöral neden aynı eyleme yol açmaktadır; geriye kalan normatif fark, tali bir etiketlemedir. Lowe'a göre tam da bu noktada fiziksel açıklama ile özne-merkezli amaçlılık birbirini dışlamaz; eylemin kimliğini belirleyen, nöral tetikleyici kadar rasyonel sahiplenilmedir. Bu durum Lowe'un nedensel zincirleri iki farklı düzeyde kabul etmesini mümkün kılmıştır.

vii. Lowe'un Kartezyen Olmayan Stratejisi

Lowe'un Kartezyen olmayan töz düalizmi, zihin-beden tartışmalarını nedensel güçlere dayalı bir metafizik anlayışı içine yerleştirmektedir. Bu yaklaşımı yönlendiren dayanak noktalarından biri, nedensel etkinliği gerçekleştiren şeyin bireysel olaylar ya da zihinsel süreçler değil, nedensel güçlere sahip olan töz olduğu görüşüdür (Lowe, 2023, s. 45) İkincisi ise, sıkça dile

getirilen “fiziksel kapalılık” ilkesinin, ontolojik bir hüküm değil, ampirik veriye dayalı bir doğa yasası gibi olduğu yani, varlık kategorileri hakkında değil, doğa yasalarının işleyişiyle ilgili olduğu fikridir. (Lowe, 2008b, s. 65) Lowe’un dört-kategorili ontolojisine göre, karar verme, eyleme geçme gibi durumlar taşıyıcıya bağlı şekilde gerçekleşen kiplerdir. Örneğin, bir kişi “insan türünün bir örneğidir ve onun “elini kaldırmaya niyet etmesi” bu kişiye ait bir kiptir, belirli bir amaçlılık niteliğini somutlaştırmaktadır. Buradaki önemli vurgu, taşıyıcı-kip bağının rastlantısal bir formül değil, ontolojik bir bağımlılık ilişkisi olmasıdır. Kipler, var olmak için taşıyıcıya muhtaçtır; yani, ait oldukları tözden ayrı düşünülemezler. Lowe, bu bağ sayesinde zihinsel nedensellik ve eşleşme problemine açıklama sunmaktadır.

Bu ontolojik yerleştirme, nedensellik açısından büyük önem taşımaktadır. Eğer faillik esas olarak tözlerde ve onların güçlerinde temelleniyorsa, o hâlde nedensel açıklama iki düzeyde gerçekleşmektedir. Tür düzeyinde, bir varlığın ne yapabileceğini belirleyen eğilimleri ve güçleri temellendirirken; taşıyıcı düzeyindeki kipler, bir varlığın şu anda ne yaptığını gösteren faal durumunu açıklamaktadır. (Lowe, 2008a, s. 149) Lowe’un yaklaşımı hem bireysel bilinçli eylemleri hem de onları mümkün kılan türsel yapıları aynı anda hesaba katan bütünlüklü bir nedensellik anlayışı sunmaktadır. Bu çerçevede, örneğin bir kişinin bir eylemi rasyonel bir gücünü kullanarak gerçekleştirmesini, aynı zamanda bu gücün organizmada nasıl kipler dizisi şeklinde somutlaştığını anlatan bedensel-sinirsel açıklamayla birlikte düşünmeye olanak tanımaktadır. Burada fiziksel açıklamanın ötesinde gizemli bir *fazlalık* söz konusu değildir, yalnızca farklı ontolojik düzeyler arasında bir ayırım yapılmaktadır. Lowe’un dört-kategorili ontolojisinde, nedensel güçlerin atfedildiği düzey tözler ve türler düzeyidir; buna karşılık, gerçekleşen olayların sayıldığı düzey kipler düzeyidir. Yani bir kişi eylemde bulunduğu anda, bu eylem bir rasyonel yetinin kullanımı olarak töz düzeyinde açıklanmakta, fakat bu kullanımın organizmadaki gerçekleşmesi niyet etme, deneme, uygulama gibi belirli fiziksel ve zihinsel kiplerin ardışık olarak meydana gelmesiyle somutlaşmaktadır. Dolayısıyla fiziksel bileşenler, ontolojik olarak daha temel olan tözsel nedensellik düzeyini dışlamamaktadır. Bu açıklama tarzı hem fiziksel açıklamaları ciddiye almakta hem de kişisel, rasyonel failliğini açıklayan daha yüksek düzeyli metafizik yapıyı korumaktadır.

Zihin veya ruh, Antik Çağlardan başlayarak birbirlerine zıt ve bedeninin ruhu olumsuz etkilediği bir anlatı içinde ele alınmıştır (Bremmer, 2010, s. 16). Lowe (1991) benliklerin ayrı olarak yaratıldıklarını değil, sosyo-kültürel yapı içinde oluşturulduğunu düşünmektedir (s. 96). Bu görüşü onun evrimsel-doğalcı yaklaşımından kaynaklanmaktadır. Ona göre evrimsel sü-

reçte benlikler kişiler arası ilişkilerin değişimi ve gelişimine paralel olarak doğmuştur. Bu nedenle, bedenle gelişimleri karşılıklı (mutualist) bir yapı sergilemektedir. Beden ve zihin klasik öğretilerdeki gibi birbirini olumsuz etkileyen bir ilişki içinde değildir. Dolayısıyla Lowe, bilimsel veriye sırtını dönmeyen bir benlik algısına sahiptir.

Bu tartışmalardan görülmektedir ki, Lowe'un sunmuş olduğu yapıda aşırı belirlenim söz konusu değildir. Tek bir töz tarafından gerçekleştirilen tek bir nedensel üretim vardır ve bu üretim, ontolojik olarak farklı iki düzeyde ifade edilmektedir. Ayrıca, fiziksel kapalılık ihlal edilmemektedir. Fiziksel açıklama, kendi düzeyinde tam ve yeterlidir çünkü fiziksel kipler arasındaki güvenilir ilişkileri belirlemektedir. Buna karşılık, benlik düzeyindeki açıklama, nedensel gücünü kullanan özneyi konumlandırmaktadır. Bu ontolojik arka plan sayesinde hem nedensel bütünlük korunmakta hem de zihinsel yaşamın kişisel düzeydeki açıklayıcı boyutu metafiziksel temele oturtulmuştur.

Lowe'un dört-kategorili ontolojisi ve Kartezyen olmayan töz düalizmi, zihin felsefesinde metafiziğin kaçınılmazlığı lehine güçlü bir örnek sunsa da çağdaş literatürde çeşitli eleştirilerle karşılaşmıştır. Dört-kategorili ontolojiye yöneltilen en güçlü itiraz ontolojik basitlik ilkesine ilişkindir. Töz, nitelik, tür ve kip arasında yapılan keskin ayrımların, varlık alanını açıklamak için gerçekten zorunlu olup olmadığı, daha az sayıda kategori ile benzer açıklayıcı sonuçlara ulaşıp ulaşılamayacağı tartışma konusudur. Bu bağlamda, Lowe'un önerdiği kategori şemasının, açıklayıcı gücünü temellendirmekle birlikte, ontolojik enflasyona yol açtığını öne sürülmüştür (Wasserman, 2006). Bir diğer itiraz, söz konusu kategorilerin birbirinden nasıl kesin olarak ayrılacağı ve bu ayrımların ampirik ve kavramsal gerekçelerinin ne ölçüde ikna edici olduğuna yöneliktir. Özellikle türlerin, tözsel tümeller olarak ayrı bir kategoriye yerleştirilmesi ve nitelik-kip ayrımının temellendirilmesi, ontolojik tasnifin tartışmalı yönleri arasında sayılmaktadır (Kistler, 2004, s. 147). Lowe'un Kartezyen olmayan töz düalizmi de benzer biçimde çeşitli eleştirilere maruz kalmaktadır. Kişi ile beden arasında, özdeşlik koşulları temelinde kurduğu ayrımın, zihinsel ve fiziksel süreçler arasındaki nedensel ilişkiyi yeterince tatmin edici biçimde açıklayıp açıklayamadığı sorusu bunlardan biridir. Fiziksel dünyanın nedensel kapalılığına vurgu yapan natüralist yaklaşımlar, zihinsel tözün bağımsız ontolojik statüsünü kabul etmenin, nedensel fazlalık sorunlarına yol açacağını savunurlar.

ix. Sonuç

Bu çalışmanın amacı, söz konusu itirazları ayrıntılı biçimde ele alarak Lowe'un ontolojisini savunmak ya da reddetmek değil, zihin felsefesinin,

ister Lowe'un dört-kategorili ontolojisi ister alternatif metafiziksel modeller aracılığıyla olsun, belirli ontolojik ve modal varsayımlar olmaksızın sürdürülemeyeceğini göstermektir. Bu bakımdan, Lowe'a yöneltilen eleştiriler, onun sunduğu şemayı bütünüyle geçersiz kılmaktan çok, zihin felsefesinin hangi tür metafizik çerçeve içinde temellendirilebileceği sorusunu canlı tutmaktadır. Dolayısıyla bu makale, Lowe'un projesini bir çözüm olarak değil, zihin felsefesinde metafizik sorunsalları görünür kılan paradigmatic bir örnek olarak ele almakta ve metafiziğin kaçınılmazlığı iddiasını da bu örnek üzerinden, fakat ona indirgenmeksizin temellendirmeyi amaçlamaktadır.

Gelinen noktada zihin felsefesi problemlerinin bilimsel veriden bütünüyle bağımsız, ona sırtını dönmüş bir biçimde ele alınmasının mümkün olmadığı açıktır. Çağdaş tartışmalar ister bilinç ve yönelimsellik, ister benlik ve faillğe (*agency*) odaklansın, deneysel psikoloji, sinirbilim ve bilişsel bilimlerden gelen verilerle sürekli temas hâlinindedir. Ancak bu durum, zihin felsefesi çalışmalarında metafizik tartışmaları ikinci plana itmemiz gerektiği anlamına gelmemektedir. Bilimsel verileri anlamlandırma, onları belirli bir kavramsal bağlama yerleştirme ve hangi varlık türlerine işaret ettiklerini tayin etme işi nihayetinde metafiziğe kalmaktadır. Dolayısıyla zihin felsefesinin temel problemlerine verilen cevaplar, yalın biçimde belirli bilimsel bulgulardan "doğrudan türetilen" cevaplar değildir; her bir yaklaşım, kendi metafizik altyapısı ve ontolojik taahhütleriyle birlikte gelmektedir. Bunun aksini savunmak, John Heil'in şu ifadelerini akıllara getirmektedir: "Biz filozoflar ontolojiye sırtımızı döndüğümüzde ise, eğitimimizin bizleri üzerine gitmemiz için hazırladığı türden önemli sorulara sırtımızı dönmüş oluruz. Bilimin arkadaşı tavrını takınarak felsefeden vazgeçen bir filozof acınası bir şahsiyettir" (Heil, 2020, s. 301).

Bu makalenin vurgusu, tam da bu bağlamda, zihin felsefesinin metafizikten bağımsızlaştırılabileceği yönündeki kanaatin sürdürülebilir olmadığıdır. Bilinç, yönelimsellik ve benliğe ilişkin her ciddi kuramsal girişim, ister açıkça dile getirilsin isterse arka planda kalsın, özdeşlik, bağımlılık, töz, kip ve modalite gibi kavramlara dair belirli ontolojik taahhütlere dayanmak durumundadır. Çalışmada E. J. Lowe'un dört-kategorili ontolojisi ve Kartezyen olmayan töz düalizmi, bu zorunlu bağımlılığı görünür kılabilen örnek bir çerçeve olarak ele alınmıştır. Amaç, bu modeli tüm rakip görüşlere karşı "nihai çözüm" olarak sunmaktan ziyade, çağdaş zihin felsefesinde çoğu kez zımnen varsayılan kategorik şemaları açığa çıkaran ve tutarlı bir alternatif önermeyi hedefleyen bir yaklaşım olarak değerlendirmektir. Benliği zihinsel kiplerin taşıyıcısı olan tikel bir töz olarak konumlandırmak, bilincin birliği ve kişisel özdeşlik gibi sorunların belirli yönlerini açıklamada

belirli açılardan avantaj sağlayan kavramsal imkânlar sunmaktadır. Ancak bu yaklaşımda dikkat çekilmek istenen husus, metafizik bir arka planla desteklenen bir zihin kuramının, kendi iç bütünlüğünü ve açıklayıcı gücünü artırabildiğidir. Lowe'un sistemi, metafizik ile zihin felsefesi arasında kurulabilecek bu türden güçlendirici ilişkinin örneklerinden biridir.

Neredeyse tüm zihin felsefesi kuramlarının belirli metafizik kabullere dayanıyor oluşu, Lowe'un yaklaşımında somutlaşmaktadır. Onun zihin-beden-benlik üzerine ve bunlar arasındaki ilişkiye dair temel önermeleri, dört-kategorili metafiziği içinde açıklanmaktadır. Türler, nitelikler, tözler ve kipler ayrımını yaparak ve zihinsel olguların bir töz tarafından taşınan kipler olduğunu vurgulayarak Lowe'un ontolojisi, benlik için metafizik bir yer tayin etmektedir. Bu çerçevede benlik bir "bohça" değil, bir taşıyıcıdır; deneyimler birer nesne değil, bu taşıyıcıya içkin kiplerdir. Lowe'a göre, inanma kapasitesi ya da acıya yatkınlık gibi süreklilik gösteren zihinsel yetiler, öznenin genel nitelikleri olarak tür/nitelik düzeyinde; buna karşılık, belirli bir anda ortaya çıkan tekil deneyimler ve zihinsel olaylar, bu öznenin o andaki kipleri olarak konumlanmaktadır. Böylece bu ayrım, bilincin birliği, deneyimlerin hangi özneye ait olduğu ve kişinin rasyonel bir fail olarak nasıl mümkün olduğu gibi zihinsel olguları açıklamaya imkân vermekte ve bunu ne zihinsel durumları nesneleştirerek ne de indirgemeci bir doğalcılığa başvurarak yapmaktadır.

Her ne kadar bu makalenin kapsamı gereği dört-kategorili ontolojiye ve Lowe'un Kartezyen olmayan töz düalizmine yöneltilen çağdaş eleştirilere yer verilmemiş olsa da bu eleştiriler, zihin felsefesi açısından hangi metafizik çerçevenin en makul, en tutarlı ve en açıklayıcı aday olduğu sorusunu bütünüyle çözüme kavuşturmamaktadır. Bu tartışmalar, zihnin ontolojik statüsüne ilişkin tek bir model sunmaktan çok, farklı metafizik yaklaşımların imkân ve sınırlarını görünür kılmakta, böylece zihin felsefesinin metafizik temellendirmeye duyduğu ihtiyacı da dolaylı olarak teyit etmektedir. Öte yandan, metafizikten tümüyle kaçınmayı amaçlayan ya da metafizik soruları yalnızca dilsel, psikolojik ya da metodolojik düzlemde yeniden formüle etmeye çalışan yaklaşımların, zihin, benlik ve nedensellik sorunlarını tatmin edici biçimde çözmekte zorlandığı aynı literatürden izlenebilmektedir. Bu nedenle, Lowe'un önerdiği ontolojik şemanın tartışmalı yönleri bulunsa da söz konusu tartışmalar zihin felsefesini metafiziksizleştirmekten ziyade, bu disiplinin hangi tür metafizik ile yoluna devam etmesi gerektiği sorusunu merkezî bir problem olarak gündemde tutmaktadır.

Sonuç olarak bu çalışma, iki düzeyde bir iddia ortaya koymaktadır. İlk olarak, zihin felsefesinin temel problemlerine ilişkin tartışmaların arka planındaki metafizik çerçevelerden bağımsız olarak yürütülemeyeceği önerilmiş; ikinci olarak ise, Lowe'un dört-kategorili ontolojisi ve Kartezyen olmayan töz düalizmi üzerinden, metafiziğin zihin felsefesinde yalnızca kaçınılmaz bir "arka plan" değil, aynı zamanda belirli zihin kuramlarını güçlendirici ve berraklaştırıcı bir rol üstlenebileceği gösterilmeye çalışılmıştır. Dolayısıyla burada vurgulanmak istenen yönelim, zihin ve benlik kuramlarını, dayandıkları ontolojik varsayımlar görmezden gelinerek metafizikten arındırma girişiminden ziyade, bu varsayımları açıkça ortaya koyan ve bunların kuramsal sonuçlarını tartışmaya açan bir zihin felsefesi anlayışıdır. Lowe'un projesi, bu yönelimi somutlaştıran örnek bir alternatif olarak, zihin felsefesinde metafiziğin kaçınılmazlığını tartışmaya devam edecek çalışmalar için verimli bir zemin sunmaktadır.

Kaynakça

- Bayne, T. (2008). The unity of consciousness and the split-brain syndrome. *The Journal of Philosophy*, 105(6), 277-300.
- Bremmer, J. N. (2010). The rise of the unitary soul and its opposition to the body. From Homer to Socrates. İçinde L. Jansen & C. Jedan (Ed.), *Philosophische Anthropologie in der Antike* (ss. 11-30). De Gruyter. <https://doi.org/10.1515/9783110329254.11>
- Damasio, A. (2006). *Descartes'in yanılması* (B. Atlamaz, Çev.). Varlık Yayınları.
- Descartes, R. (1982). *Principles of philosophy: Translated, with explanatory notes* (V. R. Miller & R. P. Miller, Çev.). Springer. <https://doi.org/10.1007/978-94-009-7888-1>
- Descartes, R. (2008). *Meditations on first philosophy: With selections from the objections and replies* (M. Moriarty, Çev.). Oxford University Press.
- Descartes, R. (2016). *The passions of the soul and other late philosophical writings* (M. Moriarty, Çev.; 1st edition). Oxford University Press.
- Heil, J. (2020). *Zihin felsefesi-çağdaş bir giriş* (S. Akbıyık & M. Bilgili, Çev.). Küre Yayınları.
- Hume, D. (2009). *İnsan doğası üzerine bir inceleme* (E. Baylan, Çev.). Bilgesu Yayıncılık.
- Jackson, F. (1986). What Mary didn't know. *Journal of Philosophy*, 83(5), 291-295.
- Kaya, M. (2025). *Homeros'tan Plotinos'a antik yunan'da ruh*. Elis Yayınları.
- Kistler, M. (2004). Some problems for Lowe's four-category ontology. *Analysis*, 64(2), 146-151.
- Koons, R. C., & Pickavance, T. (2015). *Metaphysics: The fundamentals*. Wiley-Blackwell.
- Lowe, E. J. (1991). Substance and selfhood. *Philosophy*, 66(255), 81-99.
- Lowe, E. J. (2001). *The possibility of metaphysics: Substance, identity, and time* (1. bs). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/0199244995.001.0001>
- Lowe, E. J. (2006). Non-cartesian substance dualism and the problem of mental causation. *Erkenntnis* (1975-), 65(1), 5-23.
- Lowe, E. J. (2007). *The Four-category ontology: A metaphysical foundation for natural science*. Clarendon Press.
- Lowe, E. J. (2008a). Personal agency. İçinde E. J. Lowe (Ed.), *Personal Agency: The Metaphysics of Mind and Action*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199217144.003.0008>
- Lowe, E. J. (2008b). Physical causal closure and the invisibility of mental causation. İçinde E. J. Lowe (Ed.), *Personal Agency: The Metaphysics of Mind and Action*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199217144.003.0004>
- Lowe, E. J. (2010). Substance dualism: a non-cartesian approach. İçinde R. C. Koons

- & G. Bealer (Ed.), *The Waning of Materialism*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199556182.003.0022>
- Lowe, E. J. (2023). Kartezyen olmayan t  z ikiciliği ve zihinsel nedensellik sorunu (B. Celayir,   ev.).   inde E. Demircioęlu (Ed.). *Zihin: Descartes'ten Yapay Zekaya*. Fol Yayınları.
- Nagel, T. (1974). What is it like to be a bat? *Philosophical Review*, 83(4), 435-450.
- Öztürk,   . (2011). Carnap'ın metafizik eleştirisi. *Kaygı. Bursa Uludaę Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, 16, 143-160.
- Papineau, D. (2023). Naturalism.   inde E. N. Zalta & U. Nodelman (Ed.), *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Fall 2023). <https://plato.stanford.edu/archives/fall2023/entries/naturalism/>
- Ryle, G. (2009). *The concept of mind*. Routledge.
- Sand, R. (2025). *Split-brain syndrome | causes, symptoms & treatment | Britannica*. <https://www.britannica.com/science/split-brain-syndrome>
- Swinburne, R. (1997). *The evolution of the soul* (Rev. ed). Clarendon Press .
- Swinburne, R. (2007). From mental/physical identity to substance dualism.   inde P. van Inwagen & D. Zimmermann (Ed.), *Persons: Human and divine*. Oxford University Press.
- Taliaferro, C. (2018). Substance dualism: A defense.   inde J. J. Loose, A. J. L. Menuge, & J. P. Moreland (Ed.), *The Blackwell Companion to Substance Dualism* (ss. 41-60). Wiley-Blackwell.
- Wasserman, R. (2006). [Rev. of *review of the four-category ontology: a metaphysical foundation for natural science*, tanıtım yazarı E. J. Lowe]. <https://ndpr.nd.edu/reviews/the-four-category-ontology-a-metaphysical-foundation-for-natural-science/> (12.10.2025).